

AMİSOS / AMISOS

Cilt/Volume 9, Sayı/Issue 17 (Aralık/December 2024), ss./pp. 129-151
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.1576608

Özgün Makale/ Original Article

Geliş Tarihi/Received: 31. 10. 2024
Kabul Tarihi/Accepted: 25. 12. 2024

KUZEY ANKARA KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİNDE GELENEKSEL MİMARİNİN YENİDEN YORUMLANMASI: NİYAZİYE CAMİİ

THE REINTERPRETATION OF TRADITIONAL ARCHITECTURE IN THE NORTHERN ANKARA URBAN TRANSFORMATION PROJECT: NİYAZİYE MOSQUE

Murat KARADEMİR – Necdet Bekirhan SOY*

Öz

Geleneksel yaklaşımla inşa edilen camiler, geçmişin zengin mirasını yeniden canlandırma çabası olarak ortaya çıksa da estetik ve işlevsellik açısından çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Çoğu zaman bu yapılar, geçmişin mimari detaylarını birebir taklit etme amacı güderken, çağdaş toplumların dinamik ihtiyaçlarına ve kent dokusuna uyum sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmada öncelikle geleneksel cami mimarisini incelenmiş, ardından Kuzey Ankara Niyaziye Camii üzerinden detaylı bir analiz yapılmıştır. 2013 yılında inşaatına başlanan ve 2014 yılında inşaatı tamamlanan Kuzey Ankara Niyaziye Camii plan, mimari, tasarım ve yapı özellikleri açısından geleneksel bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Çalışmada caminin mekân kurgusu, genel mimari özellikleri, plan tipi, yapı elemanları, süsleme özellikleri ve yapıdaki geleneksel elemanlar ayrıntılı incelenmiştir.

Bu makale, geleneksel cami mimarisinin günümüz koşullarında yeniden yorumlanmasının artılarını ve eksilerini incelerken, aynı zamanda sürdürülebilirlik, çevresel uyum ve modern toplumun estetik ihtiyaçlarıyla nasıl daha iyi bütünleşeceğini ele almayı amaçlamaktadır. Kare baldaken plan tipinin modern cami tasarımındaki sınırlamalarını ortaya koyarak, gelecekteki projelerde sosyal

* Sorumlu Yazar/Responsible Author: Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Alaadin Keykubat Kampüsü, Selçuklu/Konya/Türkiye. E-posta: karademir22@hotmail.com ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9776-3789>
Sanat Tarihçi (MA), Konya/Türkiye. E-posta: bekirhansoy@hotmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1160-4638>

işlevselliğin artırılmasına yönelik öneriler sunmaktadır. Geleneksel tasarımın merkezi odaklı ve statik yapısının, günümüzün çok yönlü kullanım gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır. Daha esnek planlama yaklaşımlarının benimsenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Özellikle eğitim, sosyal etkinlikler ve toplumsal dayanışma gibi farklı işlevlere hizmet edebilen modüler ve çok amaçlı alanların oluşturulması önerilmektedir. Kapsayıcı ve erişilebilir tasarımlar ile teknoloji entegrasyonu, modern camilerin topluma daha iyi hizmet etmesini sağlayabilir. Bu yaklaşımlar, gelecekte camilerin toplumsal bağları güçlendiren merkezler olmasına önemli bir katkı sağlar. Hem estetik hem de işlevsel olarak anlamlı camiler yaratmak, aynı zamanda geleceği de inşa etmektir. Özgün bir yorum ve yenilikçi tasarım stratejileriyle zenginleştirilen camiler, kentlerde daha anlamlı ve kalıcı bir iz bırakabilir.

Anahtar Kelimeler: Cami Mimarisi, Geleneksel Yaklaşım, Ankara, Niyaziye Camii.

Abstract

Mosques built with traditional approaches often aim to revive the rich heritage of the past, yet they face various challenges in terms of aesthetics and functionality. These structures frequently strive to replicate architectural details of the past, but they fall short of meeting the dynamic needs of contemporary societies and adapting to the urban fabric. This study first examines traditional mosque architecture, followed by a detailed analysis of the North Ankara Niyaziye Mosque. Constructed between 2013 and 2014, the North Ankara Niyaziye Mosque was designed with a traditional approach in terms of its plan, architecture, design, and structural features. The study meticulously examines the spatial organization, general architectural characteristics, plan type, structural elements, decorative features, and traditional components of the mosque.

This article aims to explore the advantages and disadvantages of reinterpreting traditional mosque architecture in modern contexts, while also addressing how such designs can better integrate sustainability, environmental harmony, and the aesthetic needs of contemporary society. It highlights the limitations of the square baldachin plan type in modern mosque design and offers suggestions to enhance social functionality in future projects. The findings emphasize that the central and static nature of traditional designs is insufficient to meet today's multifaceted usage demands. The study recommends adopting more flexible planning approaches, particularly by creating modular and multifunctional spaces that can serve various purposes, such as education, social activities, and community solidarity. Inclusive and accessible designs, combined with technological integration, can enable modern mosques to serve society more effectively. These approaches contribute significantly to transforming mosques into centers that strengthen social bonds. Creating aesthetically and functionally meaningful mosques also means building for the future. Enriched with original interpretations and innovative design strategies, mosques can leave a more meaningful and lasting mark on cities.

Keywords: Mosque Architecture, Traditional Approach, Ankara, Niyaziye Mosque.

1. Giriş

Geleneksel mimari, tarih boyunca toplumların kimliğini ve inanç sistemlerini yansıtan önemli bir ifade aracı olmuştur. İslam medeniyetinde cami mimarisi, bu mirasın en önemli yansımalarından olmuştur.¹

Çağdaş cami mimarisi üzerine yapılan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, camiler genellikle “*Geleneksel*” ve “*Modern Yaklaşım*” olarak iki ana kategoride değerlendirilmektedir. “*Geleneksel Yaklaşım*,” tarihi cami planlarına yakın veya onların bir kopyası olarak tasarlanmaya çalışılan, ancak uygulamada bazı aksaklıklarla karşılaşan yapıları ifade eder. Öte yandan, “*Modern Yaklaşım*” ise geleneksel formların ötesinde, kendi tarzı ve estetiğini yansıtan, modern malzeme ve teknikler kullanılarak farklılık yaratma amacı güden yapıları tanımlar.²

¹ Eyice 1993, 56.

² Gürsoy 2013, 240.

Doğan Kuban, son yıllarda cami tasarımlarının üç ana eğilime göre şekillendiğini belirtmektedir: simgesel içerik, ideoloji ve estetik.³ Simgesel içerik, kültürel ve milliyetçi anlamlar taşıırken, ideoloji tamamen dini ve geleneksel bir bakış açısına dayanmaktadır. Kültürel simgesel tasarım ise mimarın İslam kültürünü, coğrafi, etnik ve tarihi sınırları aşan evrensel bir ifade olarak mimariye yansıtmasıdır; tüm bu öğeler yeni bir kavramsal yorumla birleşmektedir. Ancak Türkiye’de bu tarzda gerçekleştirilmiş bir cami bulunmamaktadır.⁴

Son yıllarda Türkiye’de geleneksel mimari üslupta inşa edilen camilerin sayısında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Bu yapılardan biri de Niyaziye Camisi’dir. Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm ve Gelişim bölgesinde yer alan bu cami, Ankara’nın önemli kentsel dönüşüm projelerinden birinin parçasıdır.⁵ Proje alanı, 5104 sayılı yasa ile sınırları belirlenmiş olup, Ankara Protokol Yolu üzerinde Altındağ, Pursaklar ve Keçiören ilçe sınırları içinde bulunmaktadır.⁶

Dünya genelinde hızla önem kazanan kentsel dönüşüm projeleri, değişen kent dinamikleriyle birlikte 1990’lardan itibaren Türkiye’nin de gündemine girmiştir. Bu projeler, dönüşüm uygulanan alanların fiziksel ve sosyal mekânlarında farklılaşmalara yol açmaktadır.⁷ Kuzey Ankara kentsel dönüşüm projesi kapsamında, özel rekreasyon alanı içinde yaklaşık 5000 kişilik bir kongre merkezi, Türk ve dünya mutfaklarından yemekler sunan restoranlar, iki açık hava amfisi, çeşitli büfeler, sergi salonları, alışveriş merkezleri ve birden fazla cami inşa edilmiştir.⁸ Bu yapılar arasında yer alan Niyaziye Camisi, geleneksel mimari yaklaşımla tasarlanmış olup, çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Niyaziye Camisi’nin plan ve yapı özellikleri ile geleneksel yaklaşımların uygulamadaki rolü incelenerek cami mimarisinin çağdaş dünyada nasıl daha etkili ve anlamlı kılınabileceği ele alınmaktadır.⁹

2. Kuzey Ankara Niyaziye Camii

Cami, Keçiören ilçesi sınırları içerisinde, Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm alanında, Yeşiltepe Mahallesi, Selçuklu Caddesi, No: 407’de yer almaktadır. 1988 yılında “*Niyaziye Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneği*” tarafından yaptırılmış eski caminin yerine inşa edilen Kuzey Ankara Niyaziye Camii’nin inşasına 6 Mayıs 2013 yılında başlanmış, 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanmıştır.¹⁰

³ Kuban 1967, 7.

⁴ Duysak 2000, 44.

⁵ Bayulu 2009, 52.

⁶ Demirtaş 2019, 50.

⁷ Yüksel 2007, 75.

⁸ Yüksel 2007, 96.

⁹ Bu çalışma “*20 ve 21. Yüzyıl Cami Mimarisinde Geleneksel Yaklaşımlar: Ankara Örneği*” isimli yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümünden oluşturulmuştur.

¹⁰ Kuzey Ankara alanındaki kentsel dönüşüm sırasında Büyükşehir Belediyesi tarafından yeniden projelendirilerek İhlas Holding a.ş., Belbeton a.ş. ve Ulubol İnşaat ortaklığı ile yaptırılmıştır (Nekdav, <https://www.niyaziyevakfi.org.tr/defaulthaber7.asp>, Erişim Tarihi: 10.11.2022).

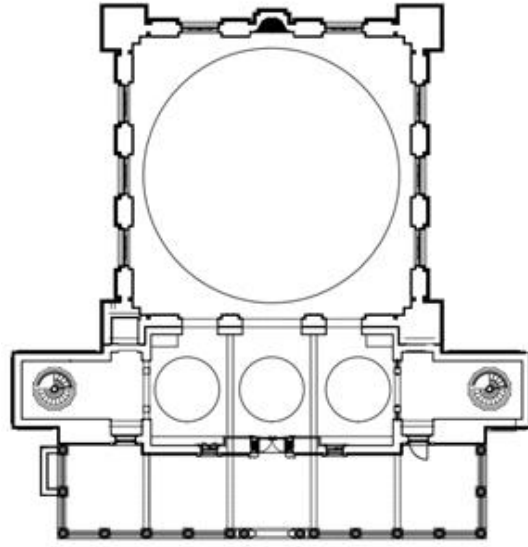
Har. 1: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Havadan Görünüm

Betonarme yapıdan oluşan caminin cephelerinde suni taş ve mermer kullanılmış, iç mekânda sütun, mihrap, minber ve vaaz kürsüsü gibi unsurlarda geleneksel mermer işçiliği tercih edilmiştir.

Res. 1: 1988 Yılında Yaptırılan Eski Cami (Pursaklar Ajans)

Yapının kare şeklindeki ana mekânı, 25 metre yüksekliğinde ve 16,50 metre çapında büyük bir kubbe ile örtülüdür. Merkezdeki kubbeyi taşıyan dört kemer, yapının dört köşesine yerleştirilmiş dört ayak üzerinde durmaktadır. Kubbeli mekânın köşelerinde geçiş ögesi olarak pandantifler tercih edilmiştir. Geç Osmanlı döneminin kare planlı baldaken tarzındaki yapısal düzeni, bu yapının planına da yansıtılmıştır. Ayrıca, yapı dört köşesinde bulunan büyük kemerlerle güçlendirilmiştir. Yapının dış yüzeyinde küresel üçgenlerin belirgin bir şekilde vurgulanması, baldaken tarzını güçlendiren bir görsel etki yaratmaktadır.

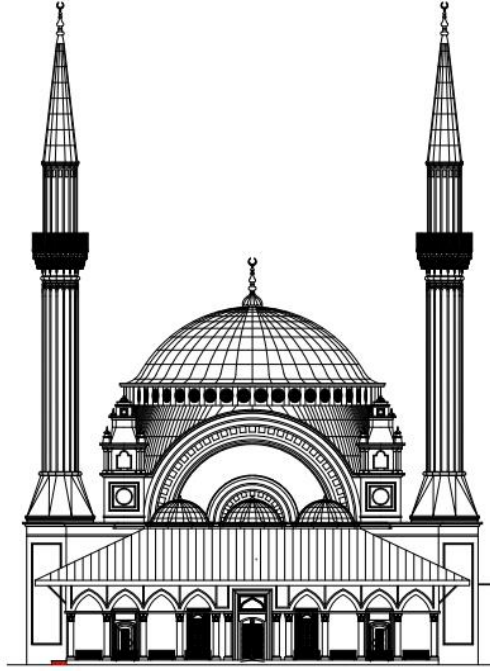
Çiz. 1: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Planı¹¹

Res. 2: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Genel Görünüm

Yapının kademeli olarak yükselen yapısı, harim katı, perde duvarları, sembolik ağırlık kuleleri ve merkezi kubbeden oluşmaktadır. Yapının dört köşesinde konumlanan ağırlık kuleleri, taşıyıcı bir rol üstlenmektedir. Bu kulelerin orta bölümlerinde büyük boyutlu, yuvarlak kabartma rozetler yer almakta olup, üst köşelerinde kompozit başlıklı ikişer sütun yerleştirilmiştir. Barok ve Rokoko tarzlarının birleşimi olan süslemelerle detaylandırılmıştır. Ana ibadet mekânını kaplayan merkezi kubbe, alçak kasnak üzerine oturmaktadır; bu kasnak dışarıdan basık bir görünüm sunmakta, belli aralıklarla yerleştirilmiş konsollar ve küçük tepe pencereleriyle detaylandırılmaktadır. Kubbenin tepesinde bulunan piriç alemde ise hilal motifi yer almaktadır.

¹¹ Niyaziye Camisi'nin plan ve cephe çizimleri Ankara Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Daire Başkanlığı'ndan temin edilmiştir.

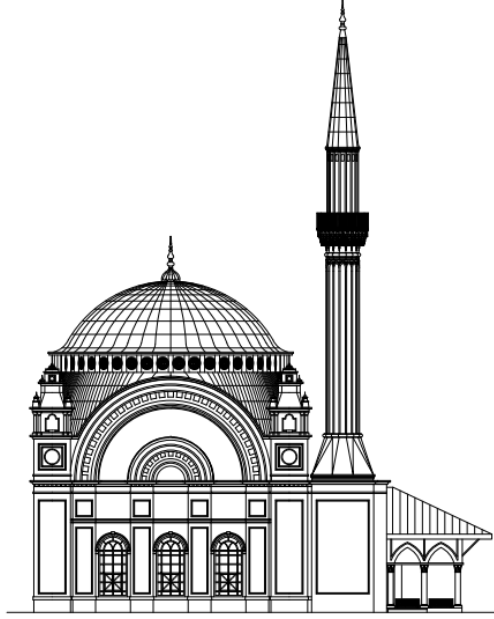
Çiz. 2: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Kuzey Cephe Genel Görünüm

Cami harım kısmının kuzey köşesinde iki minare yer almaktadır. Minarelerin yüksekliği 41 m'dir. Kare kaide üzerinde çokgen prizma pabuca oturan minareler silindirik formlu olup birer şerefeye sahiptir. Şerefelerin her birinin altı üç sıra mukarnas ile süslenmiştir. Korkuluklar mermer malzemedan kafesleme tekniğinde yapılmıştır. Şerefelere sadece merdivenle çıkılabilmektedir. Külahları kurşun kaplıdır. Üzerlerinde pirinçten klasik alem bulunmaktadır.

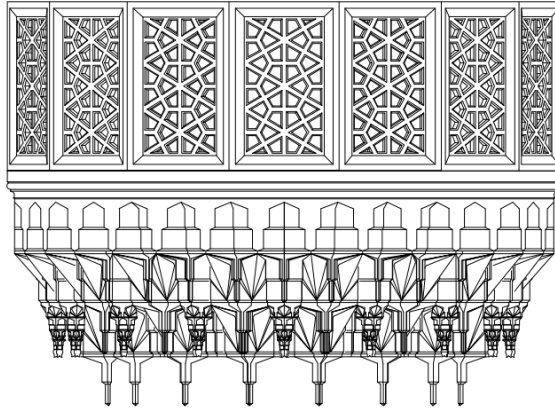
Caminin harım bölümünün kuzey köşelerinde iki adet minare yer almaktadır. Bu minarelerin yüksekliği 41 metre olup kare bir kaide üzerine oturmuş çokgen prizma pabuca sahiptir. Silindirik formdaki minareler birer şerife barındırmakta, her şerife altı üç sıra mukarnas ile süslenmiştir. Korkulukları mermerden yapılmış olup kafesleme tekniği kullanılmıştır. Şerefelere yalnızca merdivenle ulaşılabilir. Minarelerin külahları kurşunla kaplanmış olup üst kısmında pirinçten yapılmış klasik bir alem bulunmaktadır.

Res. 3: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Minaresi Genel Görünüm

Çiz. 3: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Doğu Cephesi Genel Görünüm

Çiz 4: Minarelerin Şerefe Altı ve Korkuluk Süslemeleri

Cami, yol kotundan biraz yukarıda konumlanmış olup çevresindeki peyzaj düzenlemesiyle aynı düzlemde yer almaktadır. Geleneksel mimaride avlu ortasında sıklıkla rastlanan şadırvan veya havuz uygulamasına burada yer verilmemiştir. Yapının güney cephesinin arka bölümünde çokgen planlı bir türbe bulunmaktadır.

Res. 4: Doğu Cephe Genel Görünüm

Caminin tüm cepheleri simetrik bir düzene sahiptir. Son cemaat bölümünün üzeri kurşun kaplamayla kaplanmış ve eğimli bir sundurma ile örtülmüştür. Bu bölümde, yanlarda ikişer, girişin her iki tarafında ise dörder kemer açıklığı bulunmaktadır. Sivri kemerler, silindirik formdaki sütunlarla birbirine bağlanmış olup sütun başlıkları baklava dilimli bir tasarıma sahiptir. Mermer kaplama kullanılan sütunlar, mermer kaidelere oturmaktadır. Revakların ortasında bulunan giriş, düz atkı kemeriyle tamamlanmış olup iç yüzeyleri beyaz zemin üzerine lacivert şemse motifleri ile süslenmiştir.

Res. 5: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Son Cemaat Mahfili

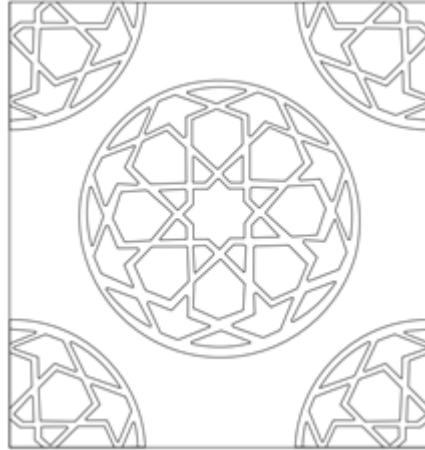
Son cemaat yerinin alt kısmında, Marmara mermerinden yapılmış kafesleme tekniği ile işlenmiş geometrik desenli korkuluklar bulunmaktadır. Bu bölümün tavanı, MDF ahşap malzemelerle kasetleme görünümüne sahip olacak şekilde düzenlenmiştir. Ortada kırmızı renkte sekiz kollu yıldız motifinden oluşan bir madalyon yer almakta olup, bu madalyonun çevresi lacivert ve altın varak tonlarıyla kasetlenmiştir. Bu alanın çevresi, kırmızı zemin üzerinde altın varakla işlenmiş altıgenlerin birleşmesiyle oluşturulmuş geometrik desenlerle kuşatılmıştır.

Res. 6: Son Cemaat Mahfili Tavan Altı Süslemesi

Res. 7: Tavan Altı Süsleme Detayı

Çiz. 5: Tavan Altı Süslemesi

Son cemaat bölümünün duvarında, taçkapının her iki yanında ikişer adet olmak üzere, toplam dört dikdörtgen şeklinde ve demir parmaklıklı pencere bulunmaktadır. Mermer çerçeveli bu pencerelerin alınlıkları sivri kemerli olarak tasarlanmıştır. Mermerden yapılmış taçkapı ise düz atkı kemerine sahiptir. Kapı, iç ve dış bükey silmelerle U şeklinde çevrelenmiştir. Mukarnas kavsaralı taçkapının iki yanında birer küçük sütunçe bulunmaktadır. Taçkapı nişinin iki tarafında birer mukarnas kavsaralı mihrabiye yer almakta olup, çift kanatlı ahşap kapı kanatları tablalı olarak tasarlanmıştır.

Res. 8: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Taçkapısı

Res. 9: Taçkapı Mihrabiyesi

Son cemaat bölümünden caminin iç mekânına doğru bir ön girişe geçiş sağlanmaktadır. Bu alan, ana ibadet mekânına açılan bölümden iki kolonla ayrılmıştır. Ön giriş bölümünün üzeri, üç küçük kubbe ile örtülüdür. Bölümün arka kısmında ayakkabılık alanı yer alırken, yan kısımlar merdiven boşluğu olarak düzenlenmiştir.

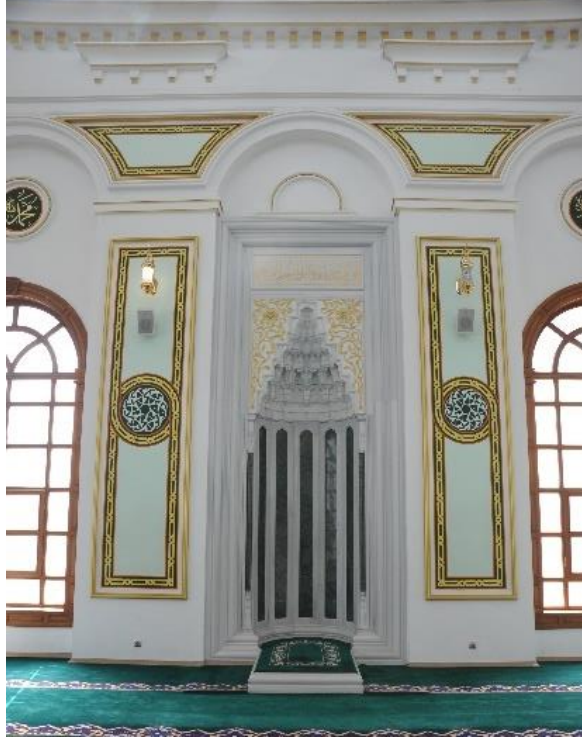
Res. 10: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Harimi Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ön giriş bölümü ile ikinci kat kadınlar mahfili yer almaktadır. Bu alanlar, ana mekândan iki sütunla ayrılmaktadır. Orta kısım Bursa kemeri, yan kısımlar ise yarım daire kemerlerle düzenlenmiştir. Alt kat mahfilinin ortası, balkon şeklinde dışa taşkın bir yapıya sahiptir. Üst kat mahfili hizasında, yapıyı üç cepheden çevreleyen dar bir balkon bulunmaktadır. Mahfiller, mermerden yapılmış kafesleme tekniğiyle işlenmiş korkuluklarla donatılmıştır. Alt kat mahfil sütunları dikdörtgen formlu olup mermer malzemedен yapılmıştır.

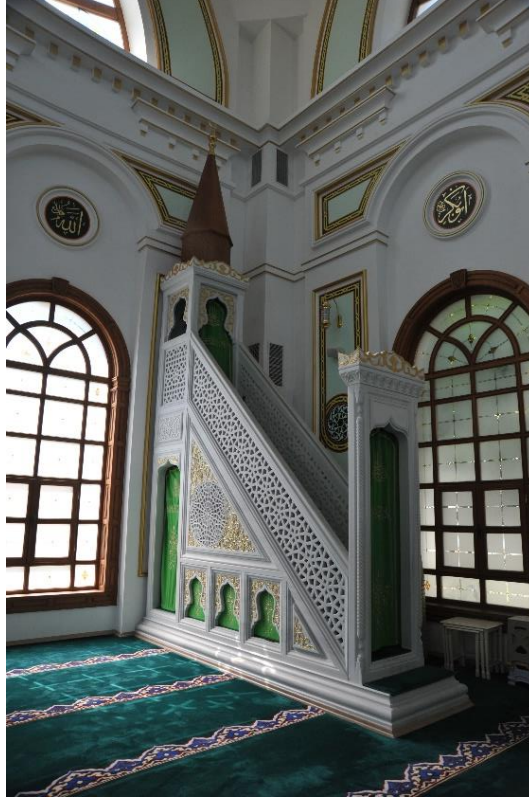
Res. 11: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Üst Kat Mahfili

Mermerden yapılmış mihrap, iç ve dış bükey silmelerle U şeklinde çevrelenmiştir. Mihrap altı sıra mukarnas kavsaralı bir yapıya sahiptir. Beşgen şekilli mihrap nişi, iki yanında yer alan silindirik sütunçeler ile sınırlandırılmıştır ve bu sütunçelerin başlıkları kum saati formundadır. Kavsaranın köşelikleri, altın yıldız kaplamalı gülbezek ve kıvrık dal motifleri ile süslenmiştir. Kavsaranın üst kısmında ise mihrap ayeti yer almaktadır.

Res. 12: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Mihrabı

Yapının minberi mermer malzemedendir. Kaş kemerli girişin her iki tarafında, silindirik formu iki sütunçe yer almakta olup, bu sütunçelerin başlıkları kum saati şeklindedir. Giriş, tek sıra mukarnas dizisinin ardından taç kısmıyla son bulur. Taç kısmının üzerinde sarmal rumi ve palmet motiflerinden oluşan bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Minberin yan aynalıklarının çevresi düz bir silme ile çerçevelemiştir. Yan aynalıklar iki kısımdan oluşur. İlk bölümde, delik işi tekniği ile geometrik motiflerle doldurulmuş geniş bir daire bulunmaktadır; merkezde on köşeli bir yıldız, etrafındaki beş köşeli yıldızlarla birbirine bağlanarak bir kompozisyon oluşturur. İkinci bölümde, daire ve üçgen arasında kalan alanlar, oyma tekniğiyle işlenmiş rumi ve dilimli rumi motiflerinin sarmal bir kompozisyonunu içerir. Panellerin altında üç adet dilimli kemerli açıklık yer almaktadır. Geçit bölümü kaş kemerli olup üstünde düz bir silme ile çerçevelemiştir bir pano bulunmaktadır. Geçidin üst kısmında, uzunlamasına yerleştirilmiş dikdörtgen alanda delik işi tekniğiyle yapılmış geometrik bir kompozisyon yer alır.

Res. 13: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Minberi

Korkuluklar, delik işi tekniği kullanılarak geometrik desenlerle süslenmiştir. Orta bölümde beş kollu bir yıldız yer alırken, etrafında on kollu yıldız motifleri ile bir kompozisyon oluşturulmuştur. Köşk kısmı, dilimli kemerlerle birbirine bağlanan dört düz sütun üzerinde durmakta ve düz bir tavan ile örtülmektedir. Köşkün tepesinde ise sekiz köşeli bir külah bulunmaktadır.

Res. 14: Minber Detayı

Harimin güneydoğu köşesinde bulunan vaaz kürsüsü mermerden yapılmıştır. Vazo formunda tasarlanan kürsü, tabanda dar başlayıp yukarı doğru genişleyen bir kaideye sahiptir. Üst kısmı, mermerden kafesleme tekniği ile oluşturulmuş geometrik desenlerle süslenmiştir.

Res. 15: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Vaaz Kürsüsü

Caminin ana ibadet mekânı, cephelerde yer alan boşaltma kemerlerinin içine açılan üç sıra pencereler sayesinde oldukça aydınlıktır. Bu aydınlık ortam, süslemelerin daha belirgin hale gelmesini sağlar. Yapıda alt kat pencereleri, doğu ve batı duvarlarında üçer adet, güney duvarında ise mihrabın iki yanında birer adet olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu pencereler, geniş boyutları ve yarım daire kemerleri ile dikkat çekmektedir. Dikdörtgen ana hacmin yüksekliği ve içeride yaratılan aydınlık alan, Barok mimarisine özgü özellikleri yansıtmaktadır¹². Yapıda ayrıca boşaltma kemerine açılan yelpaze biçimli vitraylı pencereler de aydınlık etkiyi artırmaktadır.

Res. 16: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Üçlü Pencere Düzeni

¹² Özel 2010, 71.

Res. 17: Boşaltma Kemerü Üzerindeki Pencere Düzeni

Caminin aydınlatması, kubbenin altına yerleştirilen büyük bir sarkıt avize ve duvar aplikleri ile sağlanmaktadır.

Süsleme programında öncelikle duvar süslemeleri dikkat çekmektedir. Güney, batı ve doğu duvarlarında, yarım daire kemerli pencerelerin üst kısımları, ikinci kat seviyesinde yarım daire kemer formundaki nişlerle düzenlenmiştir. Pencere ve nişlerin arasındaki alanlarda madalyon motifleri yerleştirilmiştir. İkinci kat seviyesinden boşaltma kemerine kadar uzanan bölümlerde ise yapıyı çevreleyen alçıpandan yapılmış dendan süslemeler bulunmaktadır.

Res. 18: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Süsleme Programı

Yapıda, dikey devinimi vurgulayan alçıpan kartuşlar bulunmaktadır. Pencereler arasında dikey dikdörtgen, boşaltma kemerinde ise yarım daire şeklinde alçıpan kartuşlar göze çarpmaktadır. Turkuaz renkli bu kartuşların kenarları, kahverengi bir zemin üzerine altın varakla işlenmiş zincir motifleriyle çevrelenmiştir. Pencereler arasındaki büyük dikdörtgen kartuşların ortasında, lacivert zemin üzerinde turkuaz renkte sarmal rumilerle oluşturulmuş geometrik bir madalyon yer almaktadır. Pandantiflerde de aynı kompozisyon tekrarlanmakta olup, ortalarında siyah zemin üzerine altın varakla işlenmiş hat yazıları bulunmaktadır. Kubbe merkezinde, on iki kollu yıldız motifinin etrafında siyah zemin üzerine altın varaklı ayet

bordürü yer almaktadır. Bu bordür, kırmızı renkte palmet motifleriyle çevrelenmiştir. Kubbe kenarlarında ise kırmızı palmet motifleriyle kalem işi süslemeler bulunmaktadır.

Res. 19: Kuzey Ankara Niyaziye Camii Ana Kubbe Süslemesi

Res. 20: Niyaziye Cami Pandantif Süslemeleri

3. Değerlendirme

Türkiye’de modern cami mimarisinde geleneksel yaklaşımlar, geçmişe ait mimari öğelerin yeni teknik ve estetik unsurlarla yeniden yorumlanması üzerine kuruludur. Bu yaklaşımda, Osmanlı ve Selçuklu dönemlerine ait özellikler ve simgesel unsurlar çağdaş tasarım anlayışı ile bir araya getirilir.

Geleneksel yaklaşımın modern cami mimarisine yansımaları dış mekânda özellikle kubbe, minare ve revak gibi unsurların ele alınmasıyla kendini göstermektedir. İç mekânda ise mihrap ve minber gibi yapısal öğelerde geleneksel çizgiler tercih edilmektedir. Bu unsurlar geçmişin form ve süsleme anlayışını modern bir dille ifade ederek kültürel sürekliliği sağlama amacı taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında incelenen Kuzey Ankara Niyaziye Camii, geç dönem mimarisinin çizgisel özelliklerini barındıran geleneksel bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Yapı geleneksel bir formu çağdaş malzeme ve tekniklerle yeniden yorumlayarak geçmişe bağlılığı korumayı amaçlansa da özgünlükten uzaklaşarak bir tür yüzeysel taklit izlenimi vermektedir.

Niyaziye Camisi'nin plan düzeni, geç dönem Osmanlı kare baldaken plan tipi esas alınarak oluşturulmuştur. Yapının dört köşesine yerleştirilen büyük taşıyıcı kemerlerin güçlü bir şekilde vurgulanması ve geçiş elemanı olan küresel üçgenlerin dış kütlede açıkça sergilenmesi, baldaken tarzını belirginleştirmektedir. Kare baldaken plan, merkezi bir ibadet alanı oluşturmanın yanı sıra yapıya simetri kazandırma işlevi de görmektedir. Bu plan tipinin geç dönem Osmanlı örnekleri arasında Dolmabahçe Bezmialem Valide Sultan Camii (19. yüzyıl),¹³ Büyük Mecidiye Ortaköy Camii (19. yüzyıl),¹⁴ Pertevniyal Valide Sultan Camii (1867-1871)¹⁵ yer almaktadır.

Geç dönem Osmanlı kare baldaken plan kurgusunun son dönemlerdeki uygulamalarına Ankara Balgat Barbaros Camii, İstanbul Suadiye Camii ve Bandırma Haydar Çavuş Camii (1926) örnek gösterilebilir.

Kare baldaken plan tipi, merkezi kubbeyle ibadet alanına yoğunlaşmayı sağlamaktadır. Ancak bu plan tipinin günümüz camilerinde tekrar uygulanması, modern camilerdeki çok yönlü kullanım gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Modern camiler sadece ibadet alanı değil; eğitim, sosyal etkinlik, konferans ve toplumsal yardım faaliyetleri gibi çok yönlü etkinlikler için de kullanılmaktadır. Kare baldaken planı, tek bir merkezi alana odaklandığı için bu çeşitliliği karşılamakta sınırlı kalabilir. Günümüz kullanıcıları için değişen ihtiyaçlara cevap verebilen, modüler ve esnek mekânlar önemlidir. Ancak kare baldaken plan tipi, sabit bir düzenlemeye sahip olduğu için esneklikten yoksundur. Merkezi kubbenin akustiği ibadet için uygun olsa da daha büyük gruplar veya çok amaçlı etkinlikler için yetersiz kalabilir. Kare baldaken plan tipinin orijinal hali, modern teknolojinin entegrasyonu için sınırlamalar yaratabilir. Örneğin, enerji verimliliği, aydınlatma sistemleri ve ses düzenlemeleri açısından günümüz standartlarına adapte edilmesi zordur.

Kare baldaken plan tipi, modern ihtiyaçlara uygun olarak esnek eklemelerle yeniden yorumlanabilir. Örneğin, çevresel birimler ve çok amaçlı alanlarla desteklenebilir. Merkezi kubbeli tasarımlarda akustik, aydınlatma ve enerji verimliliği gibi teknolojik çözümler entegre edilerek mekânsal performans artırılabilir. İbadet alanının alt katlarında sosyal alanlar, üst katlarda ise eğitim ve konferans salonları gibi ek işlevler yer alabilir. Bu şekilde, geleneksel form korunurken işlevsellik artırılabilir. Baldaken planın çevresine modüler ve gerektiğinde büyüyüp küçülebilen alanlar eklenebilir. Bu, özellikle büyük cemaatler ve etkinlikler için avantaj sağlayabilir. Bu nedenlerle, kare baldaken plan tipinin doğrudan günümüze uygulanmasındansa, günümüzün mekânsal ve işlevsel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden yorumlanması daha etkili olacaktır. Modern camiler, tarihsel estetiği koruyarak çağdaş ihtiyaçları karşılayacak inovatif tasarımlara yönelmelidir.

Çağdaş cami tasarımının en belirgin özeliği geniş bir arazide yapının oturmasıdır.¹⁶ İncelenen yapıda revaklı avlu uygulaması bulunmamaktadır. Geleneksel avlu tasarımında keskin bir sınır bulunurken Niyaziye Camisi'nde sınır belirleyen bir unsur bulunmamaktadır. Yol kotundan hafif yükseltilmiş olan avlu, etrafındaki peyzaj düzenlemesi ile aynı düzlemedir.

Modern cami avlularında, genellikle cami ile doğrudan bağlantı kuran açıklıklar tercih edilmektedir. Yeni tasarlanan camilerin birçoğunda keskin sınırlarla çevrili olmayan avlu tasarımı görülmektedir. 2010 yılında inşa edilen İstanbul Yeşil Vadi Camii, merdivenle çıkılan, güney kısmı sığ bir su havuzuyla çevrili beyaz mermer bir platform üzerinde konumlanmıştır.¹⁷ Bu özellikleriyle avlu, caminin ana ibadet alanı ile doğal ve bütüncül bir uyum sergilemektedir.

¹³ Özel 2010, 69-86.

¹⁴ Goodwin 2012, 471.

¹⁵ Kuban 2007, 640.

¹⁶ Akbulut-Erarslan 2017, 41.

¹⁷ Öney 2019, 373.

Bu açıdan avlu, caminin ana ibadet alanı ile doğal bir bütünlük içindedir. Geleneksel mimaride avlu ortasında görülen havuz ya da şadırvan uygulaması Niyaziye Camisi'nde bulunmamaktadır.

Niyaziye Camisi'nde son cemaat yeri ve bir ön giriş bölümü bulunmaktadır. Son cemaat mahfilinde, yanlarda iki, girişin her iki yanında ise dörder kemer açıklığı mevcuttur. Sivri kemerler, silindirik formda ve baklava dilimli başlıklara sahip sütunlarla bağlanmıştır. Son cemaat bölümünün üzeri kurşun kaplama ve eğimli bir sundurma ile örtülmüşken, ön girişin üzeri üç küçük kubbe ile kaplanmıştır. Bu uygulama, klasik mimariye bir göndermedir; Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii, Üsküdar Atik Valide Camii, Beşiktaş Sinan Paşa Camii ve Tekirdağ Rüstem Paşa Camii gibi Mimar Sinan'ın eserlerinde de benzer şekilde iki sıra halinde son cemaat mahfili bulunmaktadır. Ancak bu yapılarda ilk sıra kubbelerle, ikinci sıra ise saçakla örtülüdür.¹⁸

Türkiye'de geleneksel yaklaşımla tasarlanmış son cemaat yerlerine örnek olarak Şakirin Camii, Marmara Üniversitesi İlahiyat Camii, Çamlıca Camii, Adana Sabancı Camii, Ataşehir Mimar Sinan Camii ve Taşoluk Yeşil Camisi gösterilebilir. Bu camilerde son cemaat yeri, avlunun ön kısmında yer almakta ve geleneksel revaklarla düzenlenmiş şekilde tasarlanmıştır.

Geleneksel cami mimarisinin en belirgin unsurlarından biri minarelerdir. Niyaziye Camisi'nde de harim bölümünün kuzey köşelerine yerleştirilmiş iki minare bulunmaktadır. Bu minareler, kare bir kaide üzerine çokgen prizma formunda oturmakta olup silindirik bir yapıya sahiptir ve her biri bir şerefe barındırmaktadır. Silindirik formu ve tek şerefeli geleneksel minarelerin çağdaş camilerde tekrar edilmesi, tarihi bir anlayışa saygı göstermek amacıyla taşınan da mimari açıdan yenilikten uzak ve işlevsellik olarak gereksiz bir tercih olarak değerlendirilebilir. Bu durum geleneksel formların birebir tekrarının anlamını sorgulamayı ve daha işlevsel, çağdaş çözümler aramayı gerekli kılmaktadır.

Niyaziye Camisi'nin harim bölümü kare planlı olarak tasarlanmıştır. Bu alan, 16.50 m çapında bir ana kubbe ile örtülmüştür. Merkezi kubbe, yapının dört köşesine yerleştirilen dört kemer aracılığıyla dört ana ayağa oturmaktadır. Kare planın sağlamış olduğu simetri, yapıya denge ve merkezilik kazandırmıştır. Ancak bu merkezi yapı, farklı ibadet alanları veya çok amaçlı kullanım alanları sağlama konusunda sınırlayıcıdır. Günümüz camilerinde çok çeşitli etkinliklere uygun esnek alanlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Geleneksel yaklaşımla inşa edilen camilerde mihrap, minber, müezzin mahfili ve vaaz kürsüsü gibi litürjik unsurlar önemli bir rol oynar. Niyaziye Camisi'nde güney duvarına yerleştirilen mermer mihrap, iç ve dış bükey silmelerle U şeklinde çerçevelenmiştir. Mihrap, altı sıra mukarnas kavsarası ile dikkat çekmektedir ve nişi beşgen formda olup iki yandan silindirik sütunçelerle sınırlandırılmıştır. Osmanlı mihraplarını anımsatan bu mihrapta, modern tasarımlarda sıkça görülen sadelik yerine, altın varaklı ve zengin süslemeli detaylar tercih edilmiştir. Özgün tasarımlı çağdaş camilerde ise bu unsurlar genellikle kare bir niş (Sancaklar Camii), dönük dairesel bir form (Şakirin Camii) ya da sade bir cam yüzey (TBMM Camii) olarak yorumlanmaktadır.¹⁹

Geleneksel mihrabın süsleme ve detaylara dayalı zenginliği, tarihi camilerde estetik bir odak yaratırken, modern camilerde aynı formların tekrar uygulanması genellikle yüzeysel bir dekorasyon olarak kalır. Geleneksel bir formdaki mihrabın tarihi ve sembolik anlamı, belirli bir kültürel bağlamda güçlüdür fakat günümüzde bu anlamı aynı yoğunlukta aktarabilmek zordur. Modern mimaride çağdaş malzemelerle daha özgün tasarımlar elde edilebilir. Işık oyunları,

¹⁸ Orbeyi 2016, 218.

¹⁹ Akbulut - Erarslan 2017, 48.

yansıtıcı yüzeyler veya modern dokular kullanılarak mekâna daha dinamik bir katkı sağlanabilir.

Cuma ve bayram hutbelerinin okunduğu, aynı zamanda devletin cami içinde temsil edildiği alan olan minber, camilerin her zaman en önemli unsurlarından biri olmuştur.²⁰ Klasik dönemde minberler, mermerin ağırlığından arındırılarak zarif ve ince işçilikle neredeyse dantel gibi işlenmiştir.²¹ Niyaziye Camisi'nde minber, geleneksel bir yaklaşımla ele alınmış olup mihrabın batısına yerleştirilmiştir. Beyaz mermerden yapılan minber, geometrik düzenlemelerle süslenmiştir.

Geleneksele öykünen minberlerin merdivenli ve kapalı yapısı, imamın cemaatle olan iletişimini fiziksel olarak sınırlandırabilir. Çağdaş camilerde minberin daha açık ve sade olması daha erişilebilir olmasına olanak sağlar. Daha geniş platformlar ve daha açık yapılar tercih edilerek iletişim kolaylaştırılabilir. Geleneksel minberlerde, mimarinin detayları genellikle doğal ışıkla vurgulanırdı. Ancak günümüz camilerinde yapay aydınlatma önemli bir yere sahiptir. Geleneksel minberin yoğun süslemeli ve kapalı yapısı, yapay aydınlatmanın etkisini azaltabilir ve minberin mekânda yeterince dikkat çekici olmasını engelleyebilir. Modern minber tasarımlarında aydınlatmanın etkin kullanılması ile mekânda daha çekici ve anlamlı bir vurgu sağlanabilir.

Niyaziye Camisi'nde geleneksel yaklaşımla tasarlanmış bir diğer yapı elemanı da vaaz kürsüsüdür. Mermerden yapılan vaaz kürsüsü bir vazo şeklinde tabandan yukarı doğru daralan bir kaideye sahiptir. Geç Osmanlı döneminde "S" ve "C" kıvrımları ile bitkisel süslemeye dayalı formlar mimaride uygulanmıştır.²² Süsleme açısından barok dönemin özelliklerine öykünen Niyaziye Camisi'nin vaaz kürsüsü, geç dönemin Emirgan Camii (1838) ve Teşvikiye Camii (1854) kürsülerine benzemektedir.

Caminin mermer taçkapısı geleneksel ölçülere sahip olup dikdörtgen bir çerçeve şeklinde tasarlanmıştır. Taçkapıda silme, köşe sütunçeleri, yan nişler ve mukarnas kavsara hâkimdir. Çağdaş camilerde taçkapının geleneksel formda inşa edilmesi, işlevsel eksiklikler içeren ve mekânsal uyum açısından sorunlu bir çözümdür. Örneğin, taçkapının soyut geometrik formlarla yeniden yorumlanması ve çağdaş sembollerle bezenmesi kullanıcılar için daha anlamlı deneyimler sunabilir. Geleneksel formun birebir tekrar edilmesi, çevreye uyum sağlama ve sürdürülebilirlik açısından yetersiz kalmaktadır.

Niyaziye Camisi'nin ana ibadet mekânı, cephelerdeki boşaltma kemerlerine açılan üç sıra pencere sayesinde oldukça aydınlıktır. Bu aydınlık atmosfer, süslemelerin daha çarpıcı ve göz alıcı olmasını sağlar. Yapının dikey yükselişi ve geniş pencerelerin kullanımı, geç Osmanlı döneminin Barok mimari özelliklerini yansıtan karakteristik unsurlardandır.²³

Barok üslup, Batı'dan etkilenecek Osmanlı mimarisine giren bir tarz olarak,²⁴ gösteriş ve estetik zenginliğe odaklanmaktadır. Ancak çağdaş camilerde bu üslubun birebir uygulanması, mimarinin sembolik ve estetik anlamını yitirmesine neden olabilir. Barok süslemeler, tarihi bağlamda görkemli bir ifade sunsa da günümüz camilerinde aynı sembolik yoğunluğu aktaramamaktadır.

Geleneksel cami mimarisinde strüktürel kurgu, sürekli taşıyıcı olarak duvarlar; tekil taşıyıcı öğeler olarak ayaklar ve sütunlar; yardımcı unsurlar olarak payanda, mihrap önü veya maksure kubbesi, tromp, pandantif ve Türk üçgeni; örtü elemanları olarak ise tonoz ve kubbe

²⁰ Apa 2007, 33.

²¹ Demiriz 1988, 469.

²² Apa 2008, 7.

²³ Özel 2010, 71.

²⁴ Kuban 1954, 13.

gibi öğelerden oluşur.²⁵ Niyaziye Camisi'nin ana yapı malzemesi, modern yapılarda yaygın olduğu gibi betondur. Yapının dış cephesi, geleneksel formu koruyacak şekilde mermerle kaplanmıştır. İç mekânda ise mihrap, minber ve vaaz kürsüsü mermerden yapılmıştır.

Beton malzemenin sert ve düz yapısı, modern mimaride genellikle minimalist ve endüstriyel bir estetik sunar. Geleneksel mermer kaplamalar, tarihi cami mimarisinde görkemli ve zengin bir ifade sunarken, betonun daha çağdaş bir estetikle birleşmesi aynı görsel etkiyi yaratmaz ve yüzeysel bir taklit olarak algılanır. Çağdaş cami mimarisi, yeni malzeme ve tekniklerin kullanımı ile daha yenilikçi cephe çözümleri sunma potansiyeline sahiptir. Örneğin, cami cephelerinde güneş panelleri, cam cephe sistemleri veya çevresel etkileri azaltan malzemeler gibi yenilikçi çözümler kullanılabilir.

Geleneksel tarzda süslenmiş camilerde mimari dekorasyon, taş, mermer ve ahşap gibi malzemeler üzerinde hat, kalem işi ve çini gibi tekniklerle yazılı, bitkisel ve geometrik desenlerle ifade edilmiştir. Niyaziye Camisi'nde ise mermer, alçıpan ve taş malzemeler üzerinde bitkisel ve geometrik kompozisyonlara yer verilmiştir. Yapının son cemaat mahfilinin altı ve kubbe içi, geleneksel üslupta tekrarlanan şemse formlarından oluşmakta, bu formların içleri ise rumi, hatayi ve palmet motifleriyle zenginleştirilmiştir. Son cemaat mahfilinin tavan altındaki sekiz kollu yıldız ve minber korkuluklarında yer alan beş ve on kollu yıldız motifleri, geometrik bir kompozisyonla öne çıkar. Sekiz kollu yıldız motifi, noktaların kesişimiyle oluşturulmuş çizgilerle zenginleştirilmiş olup²⁶ Aksaray Ulu Camii, Bursa Yeşil Camii ve Bursa Yeşil Türbe gibi yapılarda da görülmektedir.²⁷ On kollu yıldız motifi ise Edirne Selimiye Camii ve Üç Şerefeli Camii'de beş kollu yıldızla birlikte kompozisyon olarak kullanılmıştır.²⁸

Niyaziye Camisi'nde, ana kubbenin merkezinde ve pandantiflerdeki madalyonlarda, siyah zemin üzerine altın varakla işlenmiş celi sülüs hat ile yazılmış süslemeler bulunmaktadır. Hat sanatı, geleneksel İslam sanatında derin bir sembolik ve manevi anlam taşır.²⁹ Hat sanatı, caminin çekiciliğini artırırken, işlevsel bir tasarım unsuru olarak da kullanılabilir. Ancak Osmanlı sanatında bolca uygulanmış hat sanatının yoğun ve detaylı formu, çoğunlukla mekânda görsel olarak ağır bir etki yaratmaktadır. Günümüz camilerine hat sanatının daha işlevsel bir şekilde entegre edilmesi hem estetik hem de işlevsel açıdan daha dengeli bir sonuç verebilir. Örneğin, minimalist çizgiler ve soyut geometrik formların birleşmesi ile oluşturulan kompozisyonun cam, metal veya kompozit malzemeler üzerine lazerle işlenmesi daha çağdaş bir görünüm sunar.

Günümüz cami tasarımlarında süslemenin aydınlatma elemanlarıyla entegre edilmesi mekâna hem estetik hem de işlevsel bir katkı sağlar. Duvarlara işlenen hat sanatı veya geometrik motifler led aydınlatmalar ile vurgulanabilir. Özellikle mihrabın arkasında uygulanacak aydınlatmalı süsleme unsurları dikkat çekici bir odak noktası olabilir. Kuzey Ankara Niyaziye Camii gibi geleneksel yaklaşımla inşa edilmiş olan camilerin süslemeleri çoğunlukla abartılı ve detaylı bir görsellik sunmaktadır. Bu tür yoğun süslemeler günümüz tasarım diliyle çatışırken gelenekseli yaşatmaktan ziyade taklitten öteye gidememektedir.

4. Sonuç

Türkiye'de çağdaş cami mimarisinde geleneksel yaklaşımlar, geçmişe ait mimari öğelerin bazen yeni teknik ve estetik unsurlarla bazen de birebir uygulamalarla yorumlanması üzerine kuruludur. Osmanlı dönemi yapıları, dönemin estetik anlayışını ve mimari ustalığı en

²⁵ Arpacıoğlu 2013, 401.

²⁶ Erkaya 2015, 72.

²⁷ Demiriz 2004, 176.

²⁸ Demiriz 2004, 180.

²⁹ Derman 1997, 427.

iyi şekilde yansıtan eserlerdir. O dönemin muhteşem yapılarını günümüz modern teknoloji ve malzemeleri ile birebir uygulamak görsel bir nostalji yaratmaktan öteye gidemez.

Niyaziye Camisi'nde fonksiyonel olarak yenilikçi bir yaklaşıma gidilmemesi, geleneğe bağlı kalınması ne dış ne de iç görünüş bakımından bir yenilik getirmektedir. Çağdaş cami mimarisinde klasik ve geç Osmanlı üslubunun geleneksel unsurlarının birebir tekrar edilmesi, tarihi bağ kurma ve estetik süreklilik sağlama çabası taşısı da, çoğu zaman yenilikten uzak, işlevsel açıdan sınırlı ve mimari uyum açısından sorunlu bir durumdur. Silindirik formlu minarelerden taçkapiya, kare baldaken plandan süslemeye kadar birçok geleneksel unsur, camilerde estetik ve işlevsellik açısından eksiklikler yaratmaktadır. Bu durum cami mimarisinin sadece geçmişe öykünen bir yapı olarak algılanmasına yol açarak, mimarının temel amacı olan yaratıcılığı zayıflatmaktadır.

Modern toplumun ihtiyaçlarına uygun cami tasarımları, sadece ibadet alanı değil aynı zamanda eğitim, sosyal etkileşim ve kültürel faaliyetlerin gerçekleştiği çok yönlü mekânlar olmalıdır. Geleneksel plan ve tasarım uygulamalarının günümüz camilerinde tekrar edilmesi, mekânsal esneklik ve işlevselliği kısıtlamaktadır. Bu nedenle cami tasarımlarında daha açık, erişilebilir ve çok amaçlı alanlar yaratmak, camilerin toplumsal bir merkez olarak işlev görmesine olanak sağlar.

Geleneksel cami unsurlarının birebir tekrarında estetik ve işlevsel bütünlük çoğunlukla zayıf kalır. Minare, mihrap, minber ve taçkapiyanın sadeleştirilmiş ve modernize edilmiş formları, caminin genel mimari tasarımı ile daha uyumlu hale getirilebilir. Cam, çelik, kompozit malzemeler ve lazer kesim gibi modern tekniklerin kullanımı, hem estetik açıdan daha çağdaş bir görünüm sağlar hem de çevre dostu ve sürdürülebilir çözümler sunar.

Şehirlerin çağdaş dokusuna uyum sağlamak da günümüz cami mimarisi için bir gerekliliktir. Geleneksel cami tasarımları, genellikle bulunduğu çevre ile uyumsuz bir görüntü sergiler. Bu durum şehirle bütünleşmeyen mimari bir sonuç doğurur. Osmanlı ve Selçuklu yapılarını en iyi şekilde koruyarak, kentleri yeni ve yaratıcı tasarımlarla zenginleştirmek hem tarihe saygıyı hem de yenilikçi düşünceleri artırır.

Bu çalışma, kare baldaken plan tipinin sınırlamalarını ve modern cami tasarımında esnek yaklaşımlara olan ihtiyacı ortaya koyarak, gelecekteki cami projelerinde sosyal işlevselliğin artırılmasına çeşitli açılardan katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmanın öne çıkardığı bulgular ve öneriler hem mimari tasarım süreçlerine hem de mekânın toplumsal rolüne rehberlik edebilir. Çalışma, geleneksel plan tiplerinin modern sosyal ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığını göstererek, camilerde eğitim, sosyal etkinlikler, toplantılar ve yardımlaşma faaliyetleri için çok amaçlı mekânların planlanmasına zemin hazırlayabilir. Bu, camilerin yalnızca ibadet alanı değil, toplumsal merkezler olarak da işlev görmesine olanak tanır. Çalışma, tüm yaş gruplarının, kadınların, çocukların ve engellilerin ihtiyaçlarını dikkate alan daha erişilebilir ve kapsayıcı tasarımların önünü açabilir. Örneğin, kadınlar için ayrı sosyal alanlar, çocuklar için oyun alanları veya yaşlılar için özel oturma bölgeleri gibi düzenlemeler camilerin sosyal işlevselliğini artırabilir. Camiler, yoksullara yardım, eğitim kursları, rehberlik hizmetleri gibi toplumsal dayanışma işlevlerini yerine getirebilir. Bu çalışma, mekânsal kurgunun bu tür faaliyetlere daha uygun hale getirilmesi gerektiğine dikkat çekerek, camilerin toplumun farklı kesimlerini bir araya getirecek sosyal odak noktaları olmasına katkı sağlayabilir. İnternet erişimi, akıllı enerji sistemleri, dijital duyuru panoları gibi teknolojilerle donatılmış camiler, daha işlevsel ve kullanıcı dostu olabilir. Çalışmanın mekân esnekliği önerisi, sosyal işlevselliği artıran açık hava etkinlik alanları ve sürdürülebilir mimari çözümleri de destekleyebilir. Bu, camilerin ekolojik ayak izini azaltırken toplumu bir araya getiren mekanlar olmasını sağlar.

Sonuç olarak geçmişin mirasını olduğu kopyalamak yerine yeni tasarımlar oluşturmak, özgün ve yenilikçi yapılar ortaya çıkarmak günümüz cami mimarisinin en temel amacı olmalıdır.

Yazarların Katkısı / Author Contributions: Çalışmaya; Yazar 1: % 50, Yazar 2: % 50 oranında katkı sağlamıştır. / To work; Author 1: 50%, Author 2: 50% contributed to the study.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The authors declare no conflict of interest.

Kaynakça

- Akbulut, N. - Erarslan, A. 2017, “Türkiye’de Çağdaş Cami Mimarisi Tasarımında Yenilikçi Yaklaşımlar”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 35, 33-59.
- Apa, G. 2008, “Osmanlı Geç Dönem İstanbul Vaaz Kürsüleri”, *XII. Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, Çanakkale, 1-12.
- Arpacıoğlu, Ü. 2013, “İslam ve Cami Mimarisinde Malzeme, Teknoloji ve Sanat Kullanımının Değerlendirilmesi”, *1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu: Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde Çağdaş Tasarım ve Teknolojileri*, Ankara, 401-410.
- Bayulu, E. 2009, *Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi’nin Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi*, Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bartın.
- Demiriz, Y. 1988, “Sinan’ın Mimarisinde Bezeme”, (Ed. S. Bayram), *Mimar Başlı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, İstanbul, 465-474.
- Demiriz, Y. 2004, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme*, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Demirtaş, M. 2019, *Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Uygulamalarının Kent Ekolojisi Açısından Değerlendirilmesi*, Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bartın.
- Derman, M. U. 1997, “Hat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 16, İstanbul, 427-437.
- Duysak, N. 2000, *20. Yüzyıl Türkiye’sinde Cami Tasarımı ve Geleneksel Cami*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Erkaya, H. 2015, *Anadolu Türk Mimari Tezyinatında Sekiz Kollu Yıldız Motifi: Osmanlı’ya Kadar*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Eyice, S. 1993, “Cami”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 7, İstanbul, 56-90.
- Goodwin, G. 2012, *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*, (Çev. M. Günay), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Gürsoy, E. 2013, “Günümüz Cami Mimarisinde İlkesiz Yaklaşım”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 239-253.
- Kuban, D. 1954, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Kuban, D. 1967, “20. Yüzyılın İkinci Yarısında 16. Yüzyıl Stilinde Cami Yaptırmayı Düşünenlere”, *Mimarlık*, 48, 7.
- Kuban, D. 2007, *Osmanlı Mimarisi*, Yem Yayınları, İstanbul.

- Öney, G. 2019, “Gelenekselden Çağdaşa Özgün Bir Tasarım: Yeşil Vadi Cami”, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 13, 371-380.
- Özel, S. 2010, “Dolmabahçe Bezmialem Valide Sultan Camisi”, *Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih Dergisi*, 6, 69-86.
- Yüksel, Ö. 2007, *Dönüşümün Fiziksel ve Sosyal Mekâna Etkisi, Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi*, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

URL 1 <https://www.niyaziyevakfi.org.tr/defaulthaber7.asp>